

З Е Т А

ЛИСТ ЗА

КЊИЖЕВНОСТ И ПОУКУ.

Уредник:

ФИЛИП И. КОВАЧЕВИЋ.

Преведена из Црне Горе и ова писма шаљу се самом тужнику.

Преведена из Србије упућује се Редактору Вазвођану у Београд, а не другоме, и уреднику у Р. Каштанковићу Сашоцима Зоту.

Преведено измажу се и ваши књижевни и новинарски списанија. Редакциона писма не стижу се.

Писма својом четвртика из писмених обављају.

Стаје на Црну Гору, Аустро-Угарску, Босну и Херцеговину:

Годишње . . . 4 оор.
на по године . . . 2 п
четврт годишње . . . 1 п
да Српску и све друге земље
годишње . . . 1 о франка
на по године . . . 8 п
на три мјесеца . . . 1 п
у азлату.

Број 2.

Петак, 18. Јула 1885.

Година I.

РУСТЕМ И ЗОРАБ.

(ИЗ ШАХ НАМЕ.)

По пријеводу Жуковскога од Стевана Л. Ивановића.

ГЛАВА ОСМА.

БОЈ ТРЕЋИ.

V.

И дуго је, скамењен ужасом,
Гледа' сина са мутним очима
Из од једном он грозно зачепа
Тако речи тигар, кад залезне
У грмљево, гољен жељом крива.
Па кад чека, да мимо њог' прође
Бик из стада и оптрим поштима
Да његовим пале у шпћару;
Па мјесто њог' кад тигрић јединац,
Остањени у брлогу њине,
Међ грмљем пробјекли пушитоћи,
А на њог' се, обелижени глађу,
Са јарошћу гласни отац баца,
На га кида канџам' на комаде!
На један пут, кад види ко тако
Једно тренће њему под ноштима —
Он јек пушти, каквог дошло нигда
Пуштга' није, у лијеку свома:
Јек својеног навјек срцие тигра:
Тавка бјеше странин јек ! утима!
Зајочавши тако, он се баца,
Дуг и широк колик је, на сина.
И сву намет своју изубавни
И први пут сакрушеним срцем,
Ка' скамењен и као укочен
И ка' мртвг лежао је туна.
А до њога, са његовом руком
Стпенут хладном, поражени смртло,
Смртнобљедни Зораб је лежао.
Из рано му кра јон тецјањаше,
Јон се прси дишаху дишањем,
Он гледаше и он осећаше
И умирућ' он се радоваше
Што му отац бјеше тако близу,
Његов отац и убица његов,
Тако жудно кога је жељно
Давно наћи, и најпосље кога
Тако грозно, тако страшно вађе!
И он сада, ка' што му се синчи,
У спл било тако дивно сини,

Са дубављу и саању синољом
Своим ону бјеше у ипурије.

VI.

Међу тијем, у вечерњем мраку
Обје војске ништа не видеше,
У дубоком стојању мучању.
На један пут с широког меслана
Задруку нешто грозовито
Иа се олет стражице умуча.
И свак знаше, да персери ње.
Тито се је велика саринца,
И за дуго нико не смијаше
Заклећуи што је тамо било.
По похвату, кад се усудише
Примаћи се ка кобноме мјесту,
Она најпре видјеше ково
То стојаху призи под дрветом.
И виђени да нема Рустем,
На његовом помањено Грому,
Њих обузе све ужас велики,
Те стрмоглав побјогоше к стану
Све вицхуи: „Рустем је погубљен!
Њога нема на доброме Грому!“
И сву војску тренет синоа стражице,
И она се тешко и дубоко
Заталаса, ка' море у брин,
Па загрмје у њој странина ху а
И ка' талас сва напријед рину.
Ал' ире него она к мјесту дође,
Тамо досејо веља хула њена,
Те и утеша из крај свога сина
Из смртног пробудиа сана
К самртноме тешкоме страљану.
Он зајепа и тешко и страино
Ал' сии рјечу тихом га умри;
Он посјеђују сјветаст своје душе
И посјеђује прикуи дишање
И са бљедих његовићј уста,
Теке једва чујиније звижума,
Звучаху му рјечи тихо-слајко;
Оно су се тихо, тихо диже
Ка' кра топаза, сво вино слабећа
Сво саорије, што текла из груди:

VII.

„Оче, док је јон у момо жиља,
Док јон отуд нико дона' није,

К рјечима мојим свјено ухо.
 О најдешна, о најслаба од илн,
 Мног први пут на свјет изречена —
 Рјечен: „Оче!“ ја у час повоља
 Мота жиља сво изговарам!
 О! за жељу горду, да по слави
 Достојнијех подвима војдех
 Руствомиш подвима се оном; и
 И за владу да бу м алан педа
 Нах оти земљом гоневарит' с њима
 — А којој сам сада сам подишени —
 Ја прекуто најесам платио!
 На о чему, оче, туговати?
 О, не плаши! ниш ко унио;
 У утроби ја сам мајке био;
 Звјездама на то предлаженен;
 Зато и Синд залуду је био
 Послат њоме, да т' за мене каже;
 За то и ти мораш са мене
 Убити ноћу, да ниво не могу
 Нае уношат' једног са другоме!
 Кад глеа пуцхо моје погубио
 И до мило кад ми дође мајке —
 Залпакаће жалосно за сином,
 Ај на она биће без жалоси;
 Ти јој поплах сну опрему моју
 И робу јој ти легу попрата,
 Ти њој негда што си даровао,
 Она мени што залуду дава;
 И дозволи натраг Гуруману,
 Одвеси с миром моје чете бојне:
 Опамо су оно за мном дошае —
 И без мене у бој поћи неће;
 И не свети Хезиру *) упростао
 С војинем се протиниш ошак
 Прокоски и мази и претити,
 Цават' тебе по имениш баво
 Ох о томе и тобе сам залуду
 Умољам!, али ене бајалуду
 Осмадесет Гудеру сином,
 Свијех нека цијело остане,
 Онда, кад ће твој јединак мртав
 На овоме мјесту лежат' кобином;
 Нек бијесни земном Хезир ваада,
 Нек и пура красото и миља,
 — Гурдесрид — која ми се биља
 Приказала ка' еси пред очима,
 Себе преда Хезиру, но нека
 И нешину што је обежала:
 Нек опаче мој преран свршетак!
 А нареди одијет' ми т'јело
 У Сабзуду и укупат' тамо,
 Прослављени сви је су ми предци
 Дугим редом бази укупани,
 А овије нек нада-миом разипну
 Свилен шатор, господски, Руствома,
 Тако с' земљом на увјек се прантам!
 До'х на' муња, у'о'х на'но вихор...
 А ти сада потов' пут Руствоме
 Глеи' на своје умирућ' чедо,
 И док ово још езушати може,
 Рои': „Зорабе, ти си син Руствомов!“

VIII.

Тако младш' умирућ' прекрасни
 Уговораше, а Руствоме мучане,
 У залуд се он мучане нуста
 Открит' уста, она грчем бјаух
 Ка' гводеним клинцем приклона!
 Тек муче! је гледа' како с' гласи,
 Маа! — по-мало, свијеја живота....
 Тако путник гледа на повоље
 Жине зрака сунрака вечерњег,
 На кад сјенде њихов на побеса
 И носадниш ишчезе — остаје
 Он усамљен, у пустињи мрака;
 И никако на његовом путу
 Већ свијаз' не свијетзи њему:
 И Руствому с дуном је Зораба
 Тако гледа на в'јек свијетозн жиља.
 А међутим, јурејих чета
 Грмљави се и језа ближила
 И скршени Руствоме страним тугом,
 Ка' мачет се из крај сина диже,
 Те он војци у сретање пође
 Осрвањен и вас у прашину
 И с мртвачком бљедошом на лицу
 Прерушеном од јада и туге;
 Њега нико никад у Ирану
 Ужаснијем тако није нија'.
 И по војска, громолитом вином
 Радоет пуче, усталаса војску,
 Кад се Руствоме жив пред њом појави.
 Тако теко може закритати
 Чета бојна, кад над собом виаи
 Да се вије омет барјак њедин,
 Истргнути из вражијех ружа,
 Што га биле прије уграбиле —
 Изабуна је у крие, ај' сијаси!
 И пред војском многобројном сташи,
 Мучен тугом а морен са стидом
 И гордошћу пламеном усађен,
 Руствоме муче: „Овамо Ирана
 Прокоски и мази овлаво Шаха
 Сви гласари и редом властело
 И глешите какаву јо Ирану
 Данае езузбу, Руствоме, оделужко!
 Ето дежи, он, лан јунак страни;
 Мојом руком он, ужае Ирана,
 Прекршени је као слаба треча!
 У мом в'јеску ја сам био боја
 Доста дању а доста и ноћу,
 Аа' још нигда ја нијесам слава
 Такве жртве ка' данас прилио;
 Гле Ирано! Руствоме својом руком,
 За те залах синог рођеног сина!“
 Тако је он туна говорио
 И могући глас му не дрхташе
 И Руствоме бјеху они сузе;
 Он бијаше страшно тих и миран.
 Онда токо они авдијеше,
 Простртого у криви јунака,
 Мало прије, пријетућ' ка' врлоћео
 И прекрасан ка' мисрени ружа
 И пуи сиае ка'но ора' сури, —
 А гле сада, њима пред очима,
 Лежијашо без маха и гласа,
 Нешомишан и као смрт блијед!
 И Руствоме му погледа у лице:
 „Гле, још жив је!“ узбуђено рече,
 „Врже шидте ка Шаху татара
 И молисте да ми одмах пољемо
 До три кандје одунога медема
 Ког са собом он увијек иси;
 О, три кандје, да испишем Зораба,
 Да ми мшан синак не премине!“

INTERNACIONALNA
 BIBLIOTEKA
 NE GORE ĐURĐEV
 CRNO

ĐURĐEV
 CRNO

*) Овај Хезир био је син Гудера, а Гудеру је имао 80 синова; Хезир је био другачије кавказијанског биљеза Замка, и кад су Турканишли и Иран и дошли према биљезу Замку, он ишао у рату на мегдан, но Зораба није узхвати живота. Нења је побјегао моје носеда на биљезу Замка, и Турканишли су га заузели. Иран се је цео и енерално и покуши војску у овој једнаковини Гудерма да учествује у кој јер је био с Шахом у савезу. Кад се овако праведно ексци, Зораба доведе Хезира и стана га питати: који је ово, ками је оно јунак? Хезир му је на све одговорио, доде су дошли на Руствоме, а да тога рече му да носега ко је но мисли да је го некакав јунак из Иранне ког је Шах у помоћ повао. Но Зораба је истакнуто есудио да је он Руствоме, и млади Хезира а обеквамо му златна брда, претво му, али ене залуд! Хезир му није капао, због тога што је хтео да се екубоје, а знао је да је то Зораба оти.

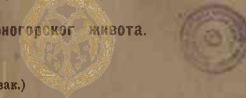
XI.

Ка' на врли вјетра долазио
 К Шаху татар, па му зборит' пође:
 „Зораба је Руستم погубио,
 Но је Зораб рођен син Рустему
 И за његов отац плаче горко;
 И његовом пораз ни тугом
 Сви заједно плачу са Рустемом
 И сви мене, о велики Шаху,
 К теби шаљу да што брже пошљеш
 До три капље чуднога мелема
 Кога са собом ти увијек носиш,
 О, три капље, да спасе Зораба
 Не би л' оста' синак жив Рустему!¹⁴
 А Шах на то нехатајућ' рече:
 „Хвала Богу, кад је Руستم спасен,
 Кад погубљен тамо лежи душман,
 Сад је њему све мирно и лако —
 А ја њега уземрић' већу!
 За Рустема мелемом мојим
 Ја сам отов свјетл жртвоваши,
 Али нигда нећу за Турчина
 Ја ни једно капље дати.
 Ирану је доста преко мјере
 И једино Рустемове силе,
 А кад би се сједило с њима
 Словити сини, таваз преглаз:
 Бих спосити Иран не би мога!
 Но ако ла' устем тлапо жуди
 Ја да му се у повођи нијем,
 Нска гордост отури на страну
 И сам нска он овамо добе —
 На кољена молић' милост Шаха!¹⁴
 Кад упоретво виђе татар цара,
 Он узалуд нешће трошит' рјечи,
 Већ се журно на тргаоу круи,
 Да Рустему одговор предаде,
 Од таквога жестокога отказа
 Сва се душа Рустему замути;
 И у којој се таква наче борба,
 Међу тугом и међу гордошћу,
 Да се које с гласне поднаху!
 Грчевито као прут дрхташе,
 Не могаше поћи ни остати!
 Но најпосље пред судбином тешком
 С смиренošћу он преклони главу
 И отиде на кољена настн,
 За спос сина, пред жестоком Шахом.
 Ал' ни десет ни не проци крока —
 А до њега црна вјест дође:
 „Све се сврши! и више Зорабу
 Ништа није душко осим гроба!¹⁴
 (Сврштано трећег боја.)
 (Наставља се.)

У С Р О Ј У Ј А Н Ћ О .

Приповијетка из црногорског живота.

NACIONALNA
 BIBLIOTEKA
 (Наставља.)
 CRNE GORE

„Е, фала Богу, што чујем!¹⁴ рече медик. „Е, а не погађа увијек ни пословица!¹⁴

„Која пословица?²⁴

„Она: крушка ће (папути) под крушку. И она: ве ће ивер даско од класе!¹⁴

„Оно да речемо“, прихвати стари, „све се може породити. Посијети најчистију шеницу, па ти се прометне у кукол. Свијет се мјеша, брате. Трговци се људски мјешају земапом; добар може родити р'ђу, а р'ђа опет добри човјека. Бог не дарива у вјечито напшлдетво ни једно своје добро; — ни јунаштво, ни памет, ни богатство, ни љепота не остаје за ваада у једном дому, по прелазе о једнога на други!¹⁴

„Тако је, валјал!¹⁴ потврдише му другови.

„А да — што би? причајте људи!¹⁴ рече медик.

„Разврже ли се та вјерница? вјери ли га дјевојка, што ли?

„Стана, као паметна и честита цура, не говори од своје ни тако ни овако“, одговори момак. „Ја ћу чинити како је тати мило“, каже она. Па и без тога, ти лијено знаш, да се дјвојке и не питају!¹⁴

„А да сердар, што он види?“

„Сердар не ће да погази вјеру.“

„А да ко смета, онда?²⁴ зашта медик зачујем.

„Ми, браственици!¹⁴ одговори младић.

„Чуј, видару, ја ћу ти повједити, у ма о ријечу“, прихвати старал. „Докле цура не присједе за удају, о томе се ни говорило није. Знасмо какав је Кићун Радојев, па се надамо е ли његови не ће тражити да се Стана з.мачне. Зар овака вида да вијек вјекује с оном узимом? Не ће ни они бити без душе, говорасмо ми. Али се претвараме. Ту недавно додио је неки стрци Кићу-

нов. Поје пашу вајил, а ми: а-ја! Сердару је до образа више не до Станине среће. Бога ми и ми маримо за обра-

ам, али је не дамо, без нечије але среће, однета!¹⁴

прекиде га жестоко младић. „Ни нама образ не да, да унесрећимо паше чељаде, — још какво чељаде! Па и та је још: ова би послужала без говора, али не без своје несреће!¹⁴

„Како то? зашта видар.

„Ама не би му се дуго љубом пазивала!¹⁴

„Мили е би побјезла?“

„То не, но грђе; она би, однета, нешто од себе ушњела.“

„Хм! све је то жалосно!¹⁴ рече видар. „А да реко-сте ли тако ономе човјеку?“

„Рекосмо, валјл. — Обашка што ти сердар вели, а обашка што од нас чујем, па измијери што је претек-није, рекосмо. И ако је он отац јој, ми смо јој браћа, па не може ни он преко свијех нас; а ти знаш колико нас је и какви смо!²⁴

„Би ли крупнјех међу њима?“ зашта видар.

„Не. Лицац некакав, препредени лицац! Стаде нам поповати кога намјех старпјех обичаја, око вјере, а све медуни ријешима.“

„Ја сам му лијено одговорио!¹⁴ умјеша се стари.

„Ако је обичај стари и правита је стару, а где се њих двоје за црло члелажу, ја бих уз правину етаи! А моји браственици, — бјесмо баци на мене гуму, — четрде-сет грза, сви у смјех и потврднше то. На томе и про-кидосмо.“

„Хе, Бог зна како ће то свршити!¹⁴ рече видар и пигу се да устане.

У толико и Стана стаде на праг. Видар кад је угледа, рече:

„А ја и заборавих на ручак!¹⁴

„А да два пут сам те звала“ одврати цурк смијући се.

„При теби заборавно би он и на вечеру!¹⁴ дода онај стари. „Чујеш, Стане! Овај наш видар све о теби нешто збори!¹⁴

„А шта, стрико?²⁴

„Богме, удовац је, на . . . већ знаш. Загледао се у те. А згодан је видни и ако је постар.“

Цура се поштеђе и хтједо да умакне, по је овај момак узхвати за руке.

„Чујти ме, Маркиша!¹⁴

„Нећу док не одговорни хоћеш ли га!¹⁴ рече Маркиша загрлиши је лежино, и гледајући је братскијем погледом. И она њему стави руке на рамена, па га гледаше мило.

У нашем је народу родбински осјећај снажан и међу даљом својтом. Он се пренио у побратимство на чак и у кумство. А у Црној Гори, у оно доба, цијело братство, (поштејде и свеколико цлеме), живјело је као једна обитељ.

„Дакле, хоћеш ли поћи за њ?²⁴ пригнута Маркиша.

„Можда и би да није вјерана, рече млади гледајући јој добро у очи — зблиза, сугра, међу звијаницама, биће ти и дјевар Цура, ја мним; јеси ли му сиправила дарове?²⁴

То ријечи дојинше се нешто дојавише. Подиже се као крила, на обривши главу петрже се.

„Јако ћемо за то!¹⁴ рече Маркиша и од ТЕКА

И она трјонка, опростивши се с видарем отидоше.

До ноћи остале њих двоје сави крај рањеница. Видар је пишио луку за дулом, сједећи пред кућом. Стана је готовила вечеру. Јако, по што је нешто заложно, сиваше сјатко. Мали Милун, сједло је час украј рањеница, час до видара и разговарао се с њим. Дјетије је било зловолно и тужно.

У мрак дођоше браћевници из града. Сердар са женом и снахом стигоше најпрви. Како бјеху уморни, омак по вечеру позлијегаше. Видар се за неколико протезао и зехкао па најзад леже и он. Остале Стана сама, с предивом у руци и замишљена.

VI.

Тога истог дана, послаци јутрење, старал Владика сјеђаше на „гумну“, пред истињским манастиром. До њега стојаше његов весели ђакон, гледајући у забринуто лице господарево. Сунце се бјеше помогло наа ријекијех брда, те зраци његови отискиваху мако по мало дебели хлад манастирскијех зидина. Полак мако бјеше свијетло, а полак хладом покривено. Кад му свијетлост до ногу доприде и очи му заблјансти, Владика се трже из својијех мисли.

„Сједи Иво! Сједи на беејди!¹⁴ рече Владика осмјехујуши се.

Иво сједо говорећи:

„Задуху ћу ејести и беејдити, Господару, кад те развеселити не могу. Ја бих се заплакао кад се тако насмијеш!¹⁴

„А зашто?²⁴

„Ваштину, смјијеш се од доброте а не што ти је

срце весело; то се види; лице ти је жалосније кад се насмијеш. Добар си и мени и остаим трешпим људима. Добар и предобар, а ја макови смо према теби?“ рече ђакон и те ријечи поирати снажином уздахом.

„Мени су људи добри, али дјеча њихова нијесу добра пред Богом; а по њих зло и ипонако, све да се Бог и не мијеша!¹⁴

„То и ја мишљах, Господару, по не умједох да искажем! Колико је Црне Горе, Приморја, Зете и Херцеговине, крштене душе ту нема, која те не љуби, која не чеже за твојим благословом а не дрхти од твога проклетства. Свак би радо живот свој за тебе дао, а са свим тим . . .

„Са свим тим не саушају мене по — нечаштивого. Да, он, злоковарни супостат Христов, оп објесно и савовољно владат међу њима. Реци ми молим те, ко ако ли не али дух може дићи брата на брата? Ко други и'ако анатемско може ојанити људско срце, да му братске, рођене братске крви трбује да се њом ублажи?²⁴

Говорећи то старац се бјеше постепено заргијао, а при пошљедним ријечима лице се и поносито исправи овог величанственијег етас, диксе се зажари, а очи му — његове обично благе очи — сипуше као двије мупје.

„Вакоп, престрављен скочи и обзарије се. Њему се чишто учиње као да неко има бити иза њега; него пут кога се Владика тако устремно.

„Јер знаш, као храбар војник који прсипише чека јуритиљег непријатеља, тако стаде старал, тога часа. Али гледе и ерчаност што му на лицу одсјевишше немачку шитта зенига; оружје у кога се уздао бјеше невидно као и непријатељ кога је чекао.

„Вакоп у својој престој поножности, слушахше Бог зна шта; можда да је баш ђаво у близини, па дрхтећи

„Мојој Владико, овсти!¹⁴ рече Владика па мах утољен, па мирно сједо.

„Вакоп једнако у страху, забобовљ:

„Ја мњах е

„Ја знам што си мнио, синко! Истину сп мислио, јер је зли дух у близини и ако није уздео видни облик на ти се преходио, као што си се бојао. Простота се боји само онога што глупавим земним очима гледа, а душевне су јој сипјесе. Зар ти, Иво, не видиш да зли дух точи мој народ, као што прв зешпну точи? Зар не видиш да сам већ малаксао борећи се против њега али с помоћу Божијом, не, нијесам малаксао, по ћу још војевати, дода Владика ублаженим гласом пак се прекрсти и паслопо главу на руке.

„Сад су опет муче сједили. Владика вздади па цена бројанице, па једнако замишљен, стаде пребрзати зрно по зрно. Вакоп, погледав на небо, стаде да говори, нише као за себе:

„Данап лијен дан . . . пема ти једног облака па пеебу . . . Истина љуволн по мало вјетра с Ловћена, ама не смета, само пек не буде облачно, јер што-по кажу сачувај Боже облачна Бурјена-дне . . . Те! ово мало сипјета по окрајинама, да и њега нестане убрзо, добро би било . . . Ха! доћи ће му главе овај горе звисдан! Нека га! . . . Не знам како је дола пошљедна, хоће ли бити вјетар отрунуо пупове . . . Нијесам гледао нигога из Приморја ни из Ирмине . . .

„Вакоп застаде јер паррије гомилу људи преко поља

од Бајачкога краја. Биће их било тридесет. Уза свакога странице дугачка пушка.

Виколове они да носе, тако се избуљаше.

Говила се прилипаше споро, а кад домачи на по пушковиета устави се.

Пошто се људи нешто договараху, почеше се поново примирати али још спорије. Како напријед све то дагатише, чинсто је из засека погледало као да броје стоне.

Вакоп погледну Владика, који је једвако замисљен сједио, обрнутом главом на другу страну. Тамап кад ђакоп хтједо да заузети нешто, Владика се живо обрну пут гомпле и рече ђакопу :

„Хтмо си да речеш : ето их !“

„Ето их, Господару !“

Као да их је поглед Господарев свијех у камене килове претворно, тјко се укруташе. Поскидали кашше, оборише главе и осташе тако.

Дуго и дуго их је старац гледао. Поглед му је био укочен п ведр, нити је одакао србпу нити милост, — о бјеше као љетне небо без облака, безично п тајанствено.

Најзад Владика рече ђакопу : „зови их“, а овај викпу :

„Приступите — грешници !“

(Наставиће се.)

C. M.

СЕОБА ИВАНА ЦРНОЈЕВИЋА НА ЦЕТИЊЕ.

(Жала приповијетка из црногорске историје.)

(Наставиће.)

Још 1482 г. сва Херцеговина бјеше подпапа под Турцима. Владислава велики војвода босански и Горње Херцеговине побјеше у Мац реку. Брат му Влатко, који управљаше домом Херцеговином, побјеше у Дубровник. Трети му брат Стеван потури се. Ево оваквн би судба синова Стевана Косаче. Од свијех српских области осташе само Црна Гора коју не пригнште турска сила; а од свијех српских великаша, који не сље носовско пронасти осташе да управљају појединијем српским земљама, осташе само Иван Црнојевић, који продукаваше борбу са Турцима.

Већ се бјеху Турци дубоко спунитиши низ Херцеговину ка владавици Ивана Црнојевића, те почеше бјеху турске мета нападати и од Херцеговине на границе црногорске, као што већ одавно нападаху од Зете и Арбаније. Сад кад Турци виђаху да Иван Црнојевић не ће да се преклопи пред силам турским, но се све више и више утврђује да продужи борбу са душманином, бјеху нагнн са сваке стране да нападају на Црну Гору, те да би је тако савладали још док није тврдо стада у тирде горе црногорске.

Ваш у ово пријеме кад се Килаз Иван Црнојевић селимо на Цетиње Турци бјеху са особитом жестокошћу носели нападати на његову границу. Тако бјеше погђо око српника мјесеца Маја кад Хамза-бег херцеговинци удари са десет хиљада војске од Гацка на Бањалуку. Отуда он намераваше сићи у Грахово, на отуда спунити се у Циче и пријети на Чезо, те отуда продужити пут к новој столици црногорској Цетињу. Ваш у то врјеме кад Турци почели бјеху сланати у Бањалуку Јован капетан, војвода од катуписког називе, разсела гласононе по Чезу, Цичама, Грахову, Пенцимама, Нискимама да се кули мало и велико — све што може оруђе носити — и да хита к њему на Грахово же ће он чекати војску. Што — но се рече у тронутак ова војска, на помислиту илемена, похита к својој војводи. Окупи се око три хиљаде људа. Јован капетан бјеше послао гласонону к Иван-бегу на Цетиње да му каже о папаљу турској.

Чим се је војена од катуписког називе окупила на Грахово, Јован капетан изађе па суверен Турцима, који се већ бјеху спунитиши у дом Бањалуку. Војске се среташе и сукобаше око седа Дина и Петровића. После боја који је трајао цјело четри сата Катунцима надмудраше и побјераше Турке. Прено дије људско Турака остало је на мјесто иртво и ранено, остало утекло је преко горњије Бањалуке, па преко Корита у Гацко.

Како је Иван Црнојевић чуо на Цетиње за утарап турски, послао је свога сина Ђорђа са Негуцимама, Ђурицима, Текиљцима и Ђиданцима у помоћ капетану Јовану. Виђуши пак од нахца Ријечне, Цриничке п Љешанске називе није могао

кротати, јер се је могао сваки час нападнати нападају турскоме од Зете и Арбаније.

Тамак Килаз Ђорђе, с војском, бјеше сашао у Граховско поље, кад се капетан Јован побједоносно врати из Бањалуке. Оба се војсковође састаше код Умца. Килаз Ђорђе захвали капетану Јовану и његовој храброј војци за њихову учунак по бједу над Турцима. За тјмем оба војсковође расцутешше своје војске да се разилазо кулама, а они осташе на Грахово же се задражава два дана. Оташе се обидна кренуше те проутоулаше све Бањалуку, Рудине, Никшиће, па низ Планиницу сакоше у Црну Гору. Оташе се пратише преко Ластве чеовско на Чезо те код каталика Јавана прогости Килаз Ђорђе циједу шећу два дана. После се Килаз Ђорђе врати преко Ђиданца и Текића на Цетиње, на којима Јован остаде на Чезо.

Ова побједна црногорска учинила је те су Турци мало уммакли и цијелога љета нијеше нападнали на Црну Гору, те тако је Господар Иван Црнојевић прво љето свога пресељена на Цетиње провео мирно.

Дође и мазл Госнојадина. Силам свијех од све Црно Горе, Приморја и Зето окупи се на Цетиње. Цијело цетињско поље, од Ђивина брда па до Влатино преко, притискао бјеше народ, да што — но се рече, зрно проса не ће ште моћи паути на доње поље цетињско што не ће ште паути на чездје. Бјеше доста повољно земаља и из Херцеговине, Боене, Старе Србије и других српских земаља.

Није се чуђити што се оволико народа бјеше окупило на Цетиње, јер да је могао кренути се кренуо би се све Српски народ да на Цетиње поздравн слободного владаша једнога дијела народа српскога, владашко-мучника који не носаше жртовати свијем на свијету за слободу Црне Горе; који у својд старачке године виђаше се кроз камену црногорску.

Оволико Госнојадина. Када је прво још завлазило на цркви манастирој, пово се народ примирати к цркви. Пошљуши од подножија Орлова крша па к Попову, на како етоје Грудине и до Витине узаше све стожине чездје до чездашта. Гласари пролажаху напријед те се прикулаху око цркве. Војводи улазаху у манастир.

Кад је све готово било да се сјудже поине, владаша, са дванаест свештеника и два ђакопа узеше у цркву те се обучише у свештеничко одео. Олма за тјмем изађе из двора и Килаз Иван са ђакицима. Појаше да чекашу пред двором. Сви узаше око у цркву. Тад се јоше читије мошташа на осветлене цркве. Но потрајао дуго, сви изађоше из цркве, те три пута обичаше око цркве уз појаше прикренх прешама слодотворнајућих обреду црквоине који се свршаше. За тјмем ошт

увегоме у цркви. Пошто је савршен обред освештења цркве, трезован огњем да се поцнише света створења.

Пошто се је пропало црквама стиз, изиђе владика те са остара проговори бесједу сходну црквице црковноне и грађанскоме. Раздожи значај себе Ивана Црнојевића на (свешће, и задуљу коју имају но данас да врше Црногори т. ј. раздожи како Црногори морају продужити са душманском борбу на живот и смрт, и бити стожером оно којег ће се кретајти сав народ српски у његовој борби са душманском. Доказиваше да народ не смјне нечашти се за земљама које уступи Иван Црнојевић душманину, но да мора благосиљати Бога и благодарити свога господара што се нађе ово уочијаше српско сло боде. При свршетку бесједе прогласи у име господара Ивана Црнојевића да се дан свеће мале Госпође одређује даном народне скупштине на Петњено за сву државу црногорску док је Црне Горе.

Да! и право имаше владика Вазило што говораше народу да се не почали за земљама које се остављаху душманину, јер се ово чинише за снаг Црне Горе,

Јор кад се човјек бјаня стуюу

Устину бја за земљу стуюу

Читано свецко проетрано море:

Тако и Ио за оне горе

Све земље своје душману даде

И јини е' свега — без само наде.

Пошто се саврши света створења сви изиђоше из цркве. Народ, којему бјеше наређено да се не разидожи док не добије заповјед, стојао на својим мјестима немично. Војвода и сви земљаци гавари, по најприје датој пш заповједи, окупише се сви на маду манастир пред сави манастир. К њима дође и Њаз Иван, са фамилијом, и владика са свештенством. На сред њиха бјеше постављен стол, а на њему велика златни крст, свето јеванђељо и двије златане свијеће. До овога стола бјеше постављен други стол, који се пружаше у десну страну, а до другачија лева. За овјем столом сједоше и државне стране, стадоше војводе и други земљаци гавари. У чело црквије стола стаде Њаз Иван, Напољодини Њаз Борбо и владика и оно њега свештенство. Владика и свештенство бјеху обучени у пуно црвено објело.

Тад владика узео у десну руку крст, један архимандрит узео јеванђељо, два њакана узеош доије златане свијеће. Сви гледаху на свештенство са уваженошћу и свједом, и пред светим знамењима побожно преклонили главе. После тога владика проговори ову заклетву: „Закуните се гавари од државе црногорске пред часним крстом и светим јеванђељем, а именом свемогућег Бога, да ћете бити вјерни чувари православне вјере, браници Христове православне цркве, државе црногорске и имена Српскога, и да ћете бити вјерни Господару вапшоу Ивану Црнојевићу и његовом дому.“ Сведогасно гавари православне вјере; браници Христове свете православне цркве, државе црногорске и имена Српскога, и да ћемо бити вјерни Господару вапшоу Ивану Црнојевићу и његовом дому. Да ћемо вјер своју прољати и да ћемо бити желити за њеру, свету цркву, државу црногорску, име српско и вапшога Господара.“ За овјем владика постави свети крст на стол; тако исто архимандрит свето јеванђељо и њакони свијеће.

Тад Иван Црнојевић извади мач; за њим извади мач Њаз Борбо, а за овјем сви гавари западише своје маче и скретише их преко стола. Тад Њаз Иван проговори ову заклетву: „Гавари и војсковође од моје државе! Закуните се на вапше мачеве да ћете бити вјерни вапшоу Господару, као главне војсковође вапшоу. Да ћете оружјем вапши бранити од свијех душмана државу вапшу. Да ћете се оружјем борити не само за очување земље вапше, но и за ослобођење свега народа српскога. Да ћете на сваки позив Господара вапша бити готови дати оружје противу непријатеља.“ На ову заклетву Господару сви гавари једногласно изговорише ову заклетву: „Закуните се на наше мачеве да ћемо бити вјерни вапшоу Господару као главном војсковође вапшоу. Да ћемо оружјем бранити од свијех душмана бранити државу вапшу. Да ћемо се оружјем вапши борити за ослобођење свега народа Српскога. Да ћемо на сваки позив Господарев бити готови подати оружје вапше противу непријатеља вапше државе и народа Српскога.“

(Свијаше се.)

Марко Драговић.

CRNE GORE ĐURĐE CRNOJEVIĆ

Јаков Леопарди и његова обитељ.

(Овај чланцић посвећујем успомени моје драге Евђеније.)

(Восталак.)

Монарло и Аезаида имали су шестеро дјеце: Јакова, Караа, Паолину, Лудовика (Luigi) и Петра (Pier-Francesco или Pietraccio као што се га обично звали).

Обитељ Антићи него била је многобројна и живјеља је дружно са обитељ Леопардовом. А кад се к њима придружи обитељ сеетро Аезаидине, удовице Мацагали, онда се може представити читаво друштво „род и а“. Дјед и баба од стране материне звали су се Филип и Тереза, рођена Монтали од Пезаро, и живјељи су у Реканате. Брат маркиза Филипа Антића, дакле стрин Аезаидин, био је кардинал и, по изгнанству вапше Пауја VI, живио је у Реканате „е la presenza di lui agguincato prestigio alla grandezza di quel casato, ove brillava in tutto il suo splendore la vera dignità patriana“ говори свештенство. Он је и умро у Реканате 1812 год. дакле кад је било јиесничку окозо 14 година, на кога је кардинал Тома Антићи могао имати добра имп зља улиња. „дедалија је изала много брље и сеетра. Најетарији брат звао се је Карло; тај Карло био је у својој младости при двору у Дрезди, ње се веома пољубио. Он је преводио вапше сиско е њемачког на талијански језик; тако је превео чет Валадо (Wallada) (Seni biografici intorno a famosi Alamanai — editi da S. M. — Ludovico I. re di Baviera. — Tradotti dal marchese Carlo Antici — Roma per Alessandro Monaldi 1844). Ми га спомињемо зато, јер је он

са својом женом и дјецом у млађаю доба јиесничкову провидио добри чер године у Реканате, и јер је веома браћа Леопарди желили што се са свим настани у Риму окозо 1820 године. Други брат Аезаидин звао се је Јерони и био је опат у Реканате. Дјаке и јини су били попови: тај је умро 1850 године, кад му је био 82 године, те је био у најјесничем цвјетју свог живота за млађаю доба јиесничкова. Трети брат звао се је Јоси, а био је мјор француске војске, учествовао је у шпанском походу, али наскоро врати се у Реканате, ње је и живио у вријеме империје. Он је веома љубио Францију. У вријеме свог живљења у Реканате он је учио дједу Леопарду францускоме језику, а особито Карло, брат јиесничков, користио се је његовом приеушошћу. Четврти брат Аезаидин звао се је: иналдо, но он је био, како се види по свему, бузала. Читалие у новинама само сеетрине догађаје, који се догађаше на сузу и на мору; иналдо је на оне, који су жељали нитовати да виде свијет, а сам у младо ирије погинуо, кад му је био кров на главу од куљне канале. Ње је и проводио дане молени се, посије чега су му се дјеца ругала и пометалие. Најмлађи је био Камло, неваљали, умал и наметан младић, те и остали Реканате у своје младо доба. Он је био вријак јиесничков и друг Карла Леопарди, те су и желили за њим кад оде од очина оцава да тражи сужбу, несудо-

волањајући се реконкатским друштвом и живљењем, у ком је pjesник нашо и трино.

Сестре Аделанине биле су: Дана Тереза-Маргарита Облата, delle Oblate dell'Assunta, у Реканати, грофиња Изабела Манцалпа, чија ћер уадаа се је за Карла Леонарда, брата pjesника, и трећа Леонора удата за маркиза Баиера од Синигалије.

Его pjesникове родбине, у којој је он пројавио младост своју. Изумајући једно два лица сви су једно били прави припадници, а и у старији су били многи так. Паолина и Карло су говорили симпатички грофињи Терези Леонардовој да су они били срећни у својој младости, у својој дјетињству у Реканати. Можда бити Паолина и Карло били су, јер их бијаше задовољавајућим духом то средњег у ком су живјели, али Јаков Леонарди, pjesник и природни беније, у том друштву ништа није могао наћи, те и у својој дјетињству, као што ћемо даље видјети, био је несрећан и осим пшлдеренитог к њему одношља његове мраморно-студене матери. Није чуо што је он заплио: о Реканати inabitabile! У томе друштву дух слободомисли није се могао наћи, он је морао побјећи, као што је и побјегао.

У Реканати био је обичај да се сабирају сва главније артистичке обитељи уједино; а обитељ код којих су се највише сабирали на концерације биле су: Анђели, обитеља Каралори, Дела Торе, Леонарди. Ту у тима конврсацијама државља је највише етикета, којом су шлеши доказали да се одликују од претог народа или да улазиливи на својо младе чланове, које је више занимао протоста и слободно омихоњесе међу собом. Те су конврсације биле вома "скупче" и неволе. Како думовне хране могао је ту у тим саборима наћи pjesник за свој отворени ум, тражећи протоста, слободу кретања и живљања, када му забранивају и да се слободно изражава и да слободно поступа?

Карло Леонарди не бијаше разлит по природу као његов брат Јаков, а осим тога био је аристократски дуксидирумеши се кад га бијаше Ђе. Али у свм сједиоци о томе у једном ишму ушнуку своје жене. Ли у њега је била велика напаст, која му је помагала у дности. Ђорџија чинила једном доплуду ишгајући: Шта ради Карло? Ушнуку од њега: А трије говори: Ушн се, али од тога не ће континуирати. Ђе могаха сину да га застави тиме, а Карло одговори: "Да баш и не учим се за то да поганим". Он није хтио да сквари своје здравље: етас и раст, подужу и провирјују теишке и заборавајући свс на својегу читајући иш, као што то чинише његов брат Јаков. Особито грчки језик није љубио, а у латинском, чини се, био је јак, као и брат му. У осталоу, он је изучио шискеи језик: бже учитеља, по методи, коју је Јаков измишљао, а напие, сраваивајући добар приједо о орфиналом. Преводио је с тога језика стихове и прозу, коју приједо од чести чуваљу се до данас у његово жене, а од чести у Леонардовој библиотечи. Нијео је доста лијено и стихово и прозу у дијалогима, тако, он је напиео 1816 го, ише, дакле као му је било 17 година, језик египцу у врло туђима изразима на сврх једне његове младе родине, за коју елегичу његова жина ишпа да је "piena di di e semipiena". Многи су књигољубци побудили Карла у младости на књижевни рад, те му из тог узрока доплатку језика сачиниља. Маркиза Франц Солари из Ђорета доплатио му је доста дола. Честерфилда (Chesterfield) и Стерна у издању Дидо (Didot). По књиима које се налазило у Карла впа се да се он је интересирао књижевнишћу. У њега су била дјела Пон-а, "Sentimental Journey", Стерна и много других књија, које је он са заложивошћом читао. Из се говори о Јаковској младости, не може се забарити Карло. Према он (Карло) бијаше са свим другог карактера него ли му брат Јаков, али јесиније је увјек налазио у њему брата и друга, друштво и сусретња, а осим тога и здравствоселенег критика свега тога што ишасмо pjesник. Карло се ту јавља као младји родани, бијаше користан pjesнику, те за то заслужива велику похвалу. Јаков је вјеровао бистроме, јасноме, и што је изјављивао, вјерномо расуђивању Карлову. Карлови одијав о Јакову ишаву велики значај Спестељача говори: "Што се тине живота Јаковљева у обитељи, његових наука, његових првих литературних проба, не дошутама другог аутора, ретста осим Карлових." Има првину. Нико бже од њега у томе није знао Јакова, на и не ће никада знати. Како за живота

тако и поселије смрти брата Карло се чисто побожно к њему одишето. Тријети језик могао када су га из љубонитости иштали за брата, кад већ ош бијаше умро. Многи су га читали и из разних узрока, Карло је то врло добро знао, те се његов поклањавошч ишема оишјао, који то не адедуживају. (и бијаше њише осјећава него ли Јаков, за то је мање трпио од индиферентности и хладноће материце, а и на онину строгост није толико навио као Јаков. Осим тога, Карло је тражио да развије чин год ту сјету и пеља, коју му највишаваше на душу домаћи живот и домаћи буритаско омихоњесе, несправно материнско ошче. Он се још као младји задубио у своју братучеду Марију, кћер Карла Анђели. Али та љубав по доводе младе жуде прег оттар да даду себе обешаве, да ће до гроба бити ишрији једно другоме. одиштели су били протас тога. Карло је био младји син, те није, по Монатдоу тумачењу о насљедствима, могао ишта насљедити, што ће рећи, да родитељи Маријини јисаву шлеавати своју кћер за бијелоглавог младица, те је узадеше за некако богатог човјека. Марија је љубила Карла, а томе су највише доказа писма, коју му је писала пуна љубавних осјећаја и послаје кезине удаде. Карло је био и равноступнији од Јакова, те је и подишо сво то што Јаков немогаше; он је пак и добричана био и ширне худи. Он је сачувао она, покарвао се је његовија захтења сво до смрти брата Јудовица, који је умро 1824 године, дакле до трију 30 година живота, али послади и он се издеше протва она. Кад није био брат, кога је вољео љубиво и који му је био уштеа по власку Јаковљеву из очина дома, и он се рјени да не ће остави узаселен код куће, особито увјерити се да се Јаков не ће повратити кући. Годину 1829 ожени се протва очине воде са својом братучедом Паулином Манцалпа, рођеном 1803 године. Послаје ишчавља стаде жишети код пунине а епестељачу, сврхују да њема љубиво и којаша је он ишме поправно као Аделаниа Леонардово. Могадо је био протас те живишће, нешто из узрока своје, а нешто или ишше из узрока тога, што је хтио да поправи домаће стање Леонардовог жештбено Карловоме с књигом богатом вешком, а Паолина је била на сиромашћу крпе шлеа гада и Могадо је био ушреден да се Јаков не ће вратио тога и да насљедити по жике, а на његово мјесто морао је стати младји син Карло. Али Карло је поврешето сво ошче ишављу. О тога брака у Карла су бале дуже ћерице и обе су имале браћа још у колетици а друга у једнастоту година живота. Ова погешавља смрт погубила му је и жену, јер се она заједно са њиме ишављу повезије никога не примаше к себи ниш та живишч, а Карло не бијаше пошва. То Могадо остави све своје имашко ишчављеш сину Петру, због чега Карло није на њега омишвао, што ешведоме је добричана био. Карло се није ишчаво у политичке партије, шта ишше он је мрзео уставне и противнике њипине власта, коју је он бранио. Он је сачувао једно вјерие у Антони као директору поште, а морао је то да ради, јер му давашу родитељи врло мало новаца, у чим није никога могао да живи. А јер се може живиети са 12 екуди на мјесец ишављу још жену и дјецу? У зредивања годинима, пред старост, он је етао налетици на Могадо у својима убојешћавија и карактеру. У кавизављу правине није се бојао ништа. Понекда је навадо на сачиње галицијаско државно устројство, те се је услед тога још од 1860 године откивалаш од сваког пуњено му дукитети. Говорио је често неспобравити ешчављешето: "preferisco dispotismo (nappo) organizzato ad una liberta oramai divenuta anarhica".

Тома се није он чудити, кад се обзреша на његову прошлост, како је одгојен и у каквом је друштву живио. Био је поштенчавија, никоме није да чинио. У вришме своје ошквбе у Антони, као директору поште, био је тачан и може се рећи сврх са чиношавишћом. Једном, по случају размислишч с чинишчавишч, у ишаву једне жене ишчавде и шме ричишч, ешчављешчављешчч латинску изректу: "Oderint, dum metuant" али ја, који пишем гитар, говорим: "dum odierint metuant", морао сам ушчавити да не се боје, т. ј. не шме, него шравине а мога представитишч. Он се оженио по друга јуни 1838 године. Умро је 1878 године. Са његовом сирпу ишчавдо је то пошквдешче, с којим се веже упомена на Јакова.

Његова сестра Паолина била је само за годину два млађа. Она, Јаков и Карло ишчавије су заједно дитетивошч, учили су се у једној соби, ишавије су једног те ишав учитеља, опата Санквизи. И Паолина је учила латински језик, као и брђају још, а тако је јака у ишаву била као и шме. Али будиши одгојена у

